

Gaat het goed komen met het AGRARISCH NATUURBEHEER?

Rondje langs de velden stemt nog niet op alle fronten direct gerust

Door **Rob Janmaat**

Over enkele maanden treedt het nieuwe stelsel voor agrarisch natuurbeheer in werking. Aanleiding was de evaluatie van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur die in 2013 de nodige vraagtekens zette bij de effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer. Tegelijkertijd werd in het kader van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid ervaring opgedaan met nieuwe organisatievormen voor agrarisch natuurbeheer. Een geschikt moment om een nieuwe route in te slaan met meer verantwoordelijkheid voor de agrariërs en samenwerking met andere gebiedspartijen. Als het goed is zijn de collectieven klaar met hun gebiedsaanvragen. Een mooi moment dus voor Landwerk om een rondje langs de velden te maken: luiden de nieuwe gebiedsaanvragen een nieuwe lente in voor het agrarisch natuurbeheer?

Foto: Silvan Puijman

**BEN KOKS, WERK GROEP GRAUWE KIEKENDIEF:
"ER ZAL NIET VEEL VERANDEREN"**

We peilen eerst de Werkgroep Grauwe Kiekendief. De werkgroep zet zich al jaren in voor vooral akkervogels en ze bereikt daar goede resultaten mee. Mede om die reden heeft de werkgroep, samen met de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en het Louis Bolk Instituut, een landelijk collectief voor agrarisch natuurbeheer opgezet: het Collectief Deltaplan Landschap. Koks van de Werkgroep Grauwe Kiekendief: "We zijn met een eigen collectief gestart omdat we niet veel vertrouwen hebben in het nieuwe stelsel. Met het Collectief Deltaplan Landschap bieden we ruimte aan organisaties en bedrijven die geen aansluiting vinden in het nieuwe stelsel. Samen met hen willen we het mogelijk maken om goed werkende praktijken te kunnen toepassen. Er is al veel bekend over goed werkende praktijken en er is veel ecologische kennis, maar dit wordt amper toegepast binnen het nieuwe stelsel. De onderzoekers van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur die aan de evaluatie van het agrarisch natuurbeheer hebben gewerkt, zijn niet betrokken bij het nieuwe stelsel. De SCAN, de overkoepelende organisatie van agrarische natuurverenigingen, investeert niet in inhoudelijke deskundigheid, dus kunnen we ook niet veel verandering verwachten. We missen in het nieuwe stelsel de motivatie om echt het verschil te maken. We verwachten dat er niet veel zal veranderen aan de dalende lijnen van bijvoorbeeld de populaties weide- en akkervogels. Het Collectief Deltaplan Landschap wil op basis van ecologische kennis knelpunten voor de bedreigde soorten in het agrarisch gebied oplossen, en daar een brede coalitie bij betrekken".

**DAVID KLEIJN, WAGENINGEN UR:
"WE HEBBEN GEEN TELEFOONTJE GEHAD"**

David Kleijn, onderzoeker bij Wageningen UR, is een van de schrijvers van de evaluatie van het agrarisch natuurbeheer voor de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur. Klopt het dat hij niet betrokken is bij de totstandkoming van het nieuwe stelsel? Kleijn: "Er is geen enkele lijn tussen de collectieven en ons. De telefoon heeft niet gerinkeld. Voor zover ik weet zijn onderzoekers niet betrokken bij de totstandkoming van de nieuwe gebiedsaanvragen. We hebben de indruk dat er niet veel gaat veranderen in het nieuwe stelsel. Er wordt amper ingezet op plannen met een verhoging van de grondwaterstand, en dat is wel nodig om te komen tot een beter biotoop voor weidevogels. De basis van het nieuwe stelsel was dat in de uitvoering nauw zou worden samengewerkt met de terreinbeherende organisaties. Daar is niet veel van terecht gekomen. Slechts bij enkele collectieven zijn daar plannen voor. Alterra heeft voor de provincies een rapport opgesteld met daarin de belangrijkste kerngebieden voor de leefgebieden binnen het agrarisch natuurbeheer. De meeste provincies hebben deze kerngebieden vervolgens twee keer zo groot gemaakt, waarmee het instrument weer een stuk botter wordt. Het lijkt er op dat provincies het vooral belangrijk vinden dat er voldoende pakketten worden afgezet. Pas daarna volgt de vraag of het effectief is."

DICK MELMAN, ALTERRA:
“ER IS NOG NIET VEEL VAN TE ZEGGEN”

Het lijkt er dus een beetje op dat ecologische kennis geen rol van betekenis speelt bij het opstellen van de gebiedsaanvragen. We trekken dit na bij een andere onderzoeker in de wereld van het agrarisch natuurbeheer: Dick Melman van Alterra Wageningen UR. Hij is nauw betrokken bij kennisontwikkeling en kennisdoorstroming in het agrarisch natuurbeheer. Behalve onderzoeker is hij vicevoorzitter van het OBN-deskundigenteam cultuurlandschap. Wat kan hij zeggen over de benutting van ecologische kennis in het nieuwe stelsel?

Melman: “Begin dit jaar hebben we de natuurbeheerplannen van de provincies bekeken. Op basis van deze provinciale plannen is niet te zeggen of het stelsel effectiever gaat worden. Alle provincies doen het anders. Sommige hebben veel criteria opgenomen, andere veel minder. Soms zijn er grote arealen opengesteld waar collectieven contracten kunnen afsluiten, soms zijn de gebieden nauw begrensd. Veel is dus afhankelijk van de gebiedsaanvragen van de collectieven. Deze gebiedsaanvragen heb ik nog niet gezien. De collectieven hebben bij het opstellen van deze plannen gebruik kunnen maken van zogenaamde soortenfiches. Deze staan in een document waarin veel ecologische kennis over deze soorten is gebundeld voor het agrarisch natuurbeheer. Voor de 67 relevante soorten is opgenomen hoe het habitat er uitziet, welke factoren de populatieontwikkeling bepalen, en soms een aanduiding van de gewenste maatregelen door het jaar heen.

Voor de weidevogels is veel bekend en is de nodige ervaring opgebouwd, maar voor bijvoorbeeld de soorten voor de leefgebieden droge en natte dooradering is dit nog veel minder het geval en is praktijkgericht onderzoek nodig. Voor alle groepen, ook voor de weidevogels, geldt dat er ruimte nodig is voor ‘lerend beheren’: hoe reageren soorten op de genomen maatregelen en zijn daarin aanpassingen nodig? In de uitvoering zullen we daarom goed moeten monitoren en kijken wat wel en wat niet werkt. Het is essentieel dat daarvoor ruimte wordt geboden. Het deskundigenteam wil daarvoor komende periode zogenaamde veldwerkplaatsen organiseren”.

TEO WAMS, NATUURMONUMENTEN:
“WE ZIJN WEINIG BETROKKEN”

Er is dus ecologische kennis aangeboden bij de collectieven in de vorm van soortenfiches. Een andere mogelijke bron van kennis zijn natuurlijk de terreinbeherende organisaties. In de aanloop naar het nieuwe stelsel hebben ambtenaren en bestuurders vaak bepleit dat een goede samenwerking met terreinbeherende organisaties van belang is. Niet alleen vanwege de kennis bij de organisaties, maar ook omdat goede afstemming een meerwaarde heeft in het veld, bijvoorbeeld in mozaïekbeheer voor weidevogels.

Of de collectieven dat gedaan hebben, vragen we aan Teo Wams, directeur natuurbeheer bij Vereniging Natuurmonumenten: “In de basis zijn we positief over de aanpak met collectieven die meer verantwoordelijkheid krijgen voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer. We hebben dan ook bij de opstart van het nieuwe stelsel gezegd dat we hier zeker deel van willen uitmaken. Daar hebben we twee redenen voor. Ten eerste denken wij dat we met een goede afstemming tussen reservaatbeheer en agrarisch natuurbeheer betere resultaten kunnen boeken. Ten tweede willen we graag bijdragen aan de kwaliteit van natuur buiten onze gebieden.

In de praktijk blijkt dat wij en de andere groene organisaties weinig zijn betrokken bij het opstellen van de gebiedsaanvragen. In het begin waren de collectieven druk met het opzetten van de nieuwe organisaties. Die fase heeft lang geduurd. Daarna is men aan de slag gegaan met de gebiedsaanvragen. Daar zijn we niet altijd bij betrokken en waar dit wel is gebeurd, was dat in een relatief laat stadium en soms fungeerden we dan vooral als ecologisch adviesbureau. In die gevallen was de medewerking bij ons beperkt, het gaat ons om echte samenwerking met als doel elkaar te versterken. Het is dus slechts in uitzonderingsgevallen goed gegaan. Verder heb ik geen volledig overzicht van de gebiedsaanvragen, maar het lijkt wel dat inpasbaarheid in de reguliere, agrarische bedrijfsvoering vaak het belangrijkste uitgangspunt is, waardoor bijvoorbeeld ingezet wordt op verlenging van bestaande contracten in plaats van het boeken van winst voor boeren natuur. Dat vind ik zorgelijk en ik vrees dat de zo gewenste effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer hierdoor niet of maar beperkt zal worden gerealiseerd.”

“In de praktijk blijkt dat wij en de andere groene organisaties weinig zijn betrokken bij het opstellen van de gebiedsaanvragen”

AAD VAN PAASSEN, LANDSCHAPPENNL:
“WE ZITTE IN EEN TRANSITIEFASE”

Weidevogelkenner bij uitstek is Aad van Paassen. Hij is via LandschappenNL, de koepelorganisatie voor de provinciale landschappen en landschapsbeheerorganisaties, betrokken bij het nieuwe stelsel. We vragen naar zijn indrukken. Aad van Paassen: “Er is zeker een verandering zichtbaar. Er wordt gewerkt aan een structuur waarin bestaande kennis naar boeren kan stromen. Een onderdeel daarvan zijn de soortenfiches zoals die beschikbaar waren bij het opstellen van de gebiedsaanvragen door de agrarische collectieven. In een begeleidingscommissie bespreken we nu de opzet voor een nieuw kennissysteem: hoe kunnen we zorgen voor een optimale kennisontwikkeling en -doorstroming. Het is nog lastig te zeggen of de verandering naar een effectiever en ook op andere soorten dan alleen weidevogels gericht beheer snel zal gaan. We zien dat boeren soms aan hun oude contract vasthouden - waarschijnlijk omdat ze niet in aanmerking komen voor een nieuw contract - waardoor de veranderingen hier en daar trager gaan dan we zouden willen. In 2016 treden nieuwe contracten in werking. Ik verwacht dat deze - al is er vaak via het principe van ‘lerend beheren’ een verdere verbetering nodig de komende jaren - voor weidevogels al een stuk effectiever zullen zijn dan wat we in de huidige situatie hebben. Dat is een van de positieve ver-

anderingen.”

**YVETTE RUESEN, NATUURLIJK PLATTELAND OOST:
“HET GAAT ZEKER ANDERS WORDEN!”**

Dat is een positief geluid. Yvette Ruesen werkt bij Natuurlijk Platteland Oost, en via die organisatie bij de SCAN. Welke indruk heeft zij van de gebiedsaanvragen? Ruesen: “Een totaaloverzicht over de gebiedsaanvragen kan op dit moment niemand geven, maar als straks alle beschikkingen zijn afgegeven, gaan we dat natuurlijk wel op een rij zetten. Ik kan wel zeggen dat het voor terreinbeheerders en agrarische collectieven in Gelderland en Overijssel wennen is. De collectieven hebben te maken met een grote tijdnood. Als je dan geen ‘aangeboren vrienden’ bent, is de neiging om elkaar op te zoeken wat minder groot. En aan de andere kant: waar het contact wel is gelegd, hebben de terreinbeheerders juist weer niet overal gereageerd. Het is soms dus nog zoeken naar de goede contacten en naar het niveau waarop je een organisatie betreft. Het is duidelijk dat dit nog zal moeten groeien. Dat betekent niet dat de collectieven geen ecologische kennis hebben gebruikt bij de gebiedsaanvragen. In veel gebieden zijn bij het opstellen van gebiedsaanvragen ecologen ingehuurd en zo de praktijkkennis van boeren gecombineerd met kennis van ecologen. Ik ben er van overtuigd dat het agrarisch natuurbeheer gaat veranderen. In plaats van alleen controleren, worden boeren straks ook begeleid door collectieven. Collectieven zullen ook uitleg geven, bijvoorbeeld over waarom het beter is om het maaien nog even uit te stellen. Er komt meer 1 op 1 afstemming, dat zal voor een verbetering zorgen. Ook in de keuze van de weidevogelgebieden zijn scherpere keuzes gemaakt. Het weidevogelbeheer is nu meer geclusterd, minder goede percelen zijn afgevallen. Voor de droge dooradering is het lastiger om te clusteren. Daarvoor zal eerst een hoofdstructuur moeten worden gemaakt, dan kunnen we daar naar toe werken. Niet altijd zijn de optimale keuzes gemaakt. Op sommige momenten hebben collectieven gekozen voor draagvlak, om vanuit daar aan kwaliteitsverbetering te werken.”

**FREEK VAN LEEUWEN VAN VEELZIJDIG BOERENLAND:
“ER IS POTENTIE VOOR EEN SERIEUZE OMSLAG”**

Freek van Leeuwen werkt in het westen van Nederland voor Veelzijdig Boerenland, de koepel van ANV's in Utrecht, Noord- en Zuid-Holland. Hij heeft zicht op de gebiedsaanvragen uit West-Nederland. Van Leeuwen: “Er is potentie voor een serieuze omslag, maar of die nu al werkelijk plaatsvindt en in welke mate, verschilt per gebied. Je kunt ook niet verwachten dat iets van de ene op de andere dag verandert. Zeker niet als het gaat over contracten op basis van vrijwilligheid. Ik zie een groeiende groep collectieven zelf verantwoordelijkheid nemen. Ze gaan op zoek naar kennis. Ze gaan experimenteren omdat ze tot een goede aanpak willen komen. In Eemland zien we nieuwe vormen van beloning. In Amstelland wordt geëxperimenteerd met het waterbeheer. Het aandeel van pakketten met plas-dras situaties groeit. Daar is het pakket greppel-plas-dras bijgekomen als nieuwe vorm. Dat is een goede tussenvorm, die beter inpasbaar is in de bedrijfsvoering dan het plas-dras-pakket. Het aanpassen van de waterstanden blijkt heel lastig in de praktijk. Waterschappen willen hier niet graag aan omdat zij vooral naar grotere peilvakken streven en deze vraag leidt juist naar kleinere peilvakken. Gelukkig zien we lokaal nog wel eens beweging in de goede richting hierin. Dus er zijn positieve voorbeelden waar het natter wordt, maar het gaat nog niet om honderden hectares. Ik denk dat het stelsel de potentie heeft om voor een serieuze omslag te zorgen. Maar dan moet je wel geduld hebben. Iedereen moet nog wennen, de beleidsmaker, de waterschappen, de natuurorganisaties en ook de collectieven. Maar er is een beweging.”